

Suzana Mihajlović³
Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka

Geografija globalizacije

Andrew Herod, *Geographies of Globalization*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2009.

Najnovija knjiga Endrju Heroda (Andrew Herod), *Geografija globalizacije*, preispituje proces globalizacije dovodeći ga u vezu sa prostornom dimenzijom socijalnih i ekonomskih odnosa. Praveći otklon prema strogom definisanju procesa globalizacije, autor postavlja sebi za ciljeve otkrivanje višedimenzionalnosti ovog procesa i proučavanje globalizacije kao prostornog fenomena. Njegovo polazno stanovište je kritika paradigme neoliberalizma i postojanja autonomnih aktera u međunarodnim odnosima koji poseduju značajan stepen slobode u kreiranju autonomnih politika. Transnacionalne korporacije kroz upravljanje investicijama i procesom donošenja odluka zamagljuje geografske izvesnosti, dok internet i napredak tehnologije dodatno utiču na ovaj proces. Fokus autora nije samo na objektivnim činionicima procesa već i na pitanjima percepiranja promena koje su učinile prostorne i vremenske dimenzije

manje važnim. Knjiga je podeljena na devet celina, uključujući uvod i zaključak.

U uvodnom delu autor daje hronološki prikaz razvoja ideje o uticaju prostora na ekonomije pojedinih zemalja. Razvoj ove ideje ima temelj u 19. veku i preispitivanju smanjenja vremena potrebnog za obrt kapitala u radovima Karla Marksa, preko uticaja ekološkog determinizma i povezanosti sa političkom ekonomijom, do dijalektičke povezanosti socijalnih odnosa i prostornih struktura u zajedničkoj sprezi sa ekonomskim sistemom. Ovaj teorijski kontinuum postepeno nadograđuje razumevanje „prostorne ekonomije“ kojom se bavi autor i otvara pitanja politike rada i migracionih tokova u savremenom globalizovanom svetu.

Druga celina knjige (Predviđanje globalne vizije) prikazuje razvoj koncepta „globalnog“ utvrđujući poreklo globalizacije kroz uticaj univerzalizma i kosmopolitizma. Poglavlje sadrži istorijski osvrt na nastajanje i razvoj paradigme kosmopolitizma od antičke Grčke, preko filozofske misli Kanta, do njenog otelovljenja u delatnosti međunarodnih organizacija. Trasirajući razvoj ove ideje autor dodaje i uticaj kartografije na svest ljudi, kao i standardizaciju „globalnog vremena“. Analizi dodaje uticaj kulture na globalizaciju, pre svega zapadne i popularne kulture. Ipak, ovo ne umanjuje značaj bavljenja temama

³ Email: mihajlovic.fpn.bg@gmail.com

neizbežne globalizacije i straha od globalne kontrole u savremenim tvorevinama kulture kao što su film, knjige i fotografija.

U trećem poglavlju (Tumačenje globalizacije) dalje je razvijen teorijski pristup autora kroz razgraničenje termina koji se najčešće upotrebljavaju kao sinonimi: internacionalizacija i globalizacija. Komparativnim pristupom u domenima ekonomije, politike i kulture dokazuje da globalizacija podrazumeva supranacionalnost i redefinisane građanskih i političkih identiteta koji su ključni u prevladavanju nacionalnih granica. Autor analizira svetsku ekonomiju i utvrđuje koncentraciju bogatstva u velikim korporacijama, navodeći kao primer analizu 100 najvećih svetskih ekonomija gde one čine skoro polovinu udela, od kojih 30 transnacionalnih korporacija imaju sedišta u SAD-u i 15 u Evropi. Globalizacija može voditi ka sve većoj nejednakosti i prostornoj koncentraciji na pojedinim područjima, što je direktno povezano sa pitanjem migracija. Prostorna podeljenost je izazvana globalnom ekonomijom, dok je neoliberalni diskurs o integraciji uzdrman.

Govor globalizacije je četvrto poglavlje u kom se razmatra odnos lokalno-globalno, geografske skale ovih entiteta i neoliberalni diskurs kapitalizma kao prilog teoriji globalizacije. Autor diskutuje o pojavi univerzalizovanja kapitalizma i neoliberalnoj ideji o neodvojivosti slobodnog tržišta, kapitalizma i demokratije. Centralno mesto zauzima preispitivanje konstrukcije

prostornih skala lokalno-regionalno-nacionalno-nadnacionalno, čije definisanje i upotreba mogu imati različite reperkusije ukoliko naglasimo primat ili hijerarhiju neke od njih. Razmatranje da li su ove skale stvarne i u čemu je njihova relevantnost po tumačenje globalizacije započinje teorijom neokantizma, po kojoj su prostorne skale subjektivni konstrukt. Skale kao „logičke jedinice“ za snalaženje u svetu jesu drugi pristup blizak Gidensovoj sociologiji na koji se nadovezuje i treći, koji posmatra skale kao „društvene konstrukte“. Autor ne želi da odbaci ni sasvim suprotan stav da su skale nerelevantne ili čak pogrešne, jer pretpostavljaju nadmoć „globalnog“ nad ostalim nivoima. Posebno naglašava da različito tumačenje prostornih entiteta može opredeliti celokupan stav o postojanju i intenzitetu globalizacije.

U petom delu (Globalizujuća carstva) autor razmatra uticaj evropskih centara moći i razvoja kolonijalizma u periodu od 15. do 18. veka. Presudni značaj pripisuje trgovini i uticaju merkantilističkih ideja na ekonomske politike imperijalističkih zemalja. Ekonomska ekspanzija ovih „globalnih carstava“ poslužila je kao osnova kapitalizma i u tom smislu ne želi da odvoja pitanja imperijalizma i industrijalizacije. Analizirajući studiju slučaja trgovinskih odnosa Velike Britanije i Indije nema nameru da suzi uticaj kolonijalnih sila samo na njihove formalno ustanovljene kolonije, već pristup proširuje i na uticaj ovih sila na ostale delove sveta gde postoji mogućnost za ostvarivanje

ekonomskog interesa. Autor sumira da „metamorfoza u njihovim ekonomskim vezama pokazuje ne samo kako je imperijalizam uspostavio prostornu povezanost već i kako je oblikovao neujednačen geografski razvoj koji nastavlja da oblikuje savremene procese“.⁴ Ne samo da je uticaj imperijalizma izazvao difrenciranost geografskih predela, već je ujedno proširio svest o „globalnom“ kod kolonizovanih naroda.

Kao centralno pitanje šestog dela (Proizvodnja globalizacije) autor razmatra ulogu transnacionalnih organizacija kao važnih aktera globalizacije. Kroz istorijsku perspektivu ilustruje nastavak povezanosti bivših kolonijalnih sila sa njihovim kolonijama kroz delovanje transnacionalnih korporacija i značaj stranih direktnih investicija. Obrazac investiranja se u dugom vremenskom periodu nije menjao pa je ovaj trend nastavljen i krajem 20. veka. Pored klasičnih transnacionalnih korporacija, spominje ulogu firmi koje su kreirali emigranti imperijalističkih zemalja kao nezavisne entitete u kolonijalnim zemljama, koje imaju finansijske veze sa imperijalnim metropolama. Naglašava se da je nakon procesa dekolonizacije došlo do promena u načinu rada transnacionalnih organizacija pa se one sada u većoj meri odlučuju za pružanje usluga i potragu za novim tržištima. Autor zaključuje da je moguće predvideti puteve investicija iako su se oni menjali kroz različite periode i da postojanje različitih investicionih praksi utiče na ekonomije zemlje porekla i zemlje prijema investicija.

U sedmom delu (Upravljanje globalizacijom) autor analizira ulogu nacionalne države u procesu globalizacije u kontekstu sve značajnije uloge nadnacionalnih aktera u međunarodnim odnosima. Kroz institucionalizaciju međunarodne monetarne politike, čijom prekretnicom smatra uspostavljanje sistema iz Breton Vudsa, preispituje ulogu nacionalne države u ekonomskoj politici pre i nakon ovog sporazuma. Centralno pitanje ovog poglavlja jeste: da li dolazi do sve veće erozije političkog i ekonomskog suvereniteta države? Suprotstavljajući se neoliberalnom diskursu, autor dolazi do nekoliko zaključaka utemeljenih na izučavanju ekonomskih praksi država u 20. veku. Ne samo da su države zadržale svoje regulatorne mehanizme, već su ih pooštrile suočavajući se sa izazovima koje donosi globalizacija. Postojeći diskurs o opadanju moći nacionalnih država može imati svrhu prikrivanja stvarnog uticaja ekonomski moćnijih zemalja da deluju u vlastitom interesu u međunarodnim organizacijama. Dovodeći ove tvrdnje u vezu sa tvrdnjom o uzročno-posledičnom odnosu globalizacije i deetaticizacije, on primećuje da one ne moraju biti u suprotnosti. Na kraju poglavlja dovedeni su u vezu suverenitet i mogućnost upravljanja složenim ekonomskim procesima, uz napomenu da suverenitet možemo tumačiti višestruko.

⁴ Andrew Herod, *Geographies of Globalization*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2009, p. 121.

U osmom poglavlju (Globalizujući rad) autor proučava radničko organizovanje koje ima dugu istoriju i kulminira u 19. veku sa fenomenom industrijalizacije. Hronološkim prikazivanjem okupljanja radnika oko zajedničkih interesa, počevši od ranog organizovanja preko doba Hladnog rata sve do posthladnoratovske ere, pokušava da utemelji svoju argumentaciju i odgovori na pitanje: šta se u dugoj istoriji organizovanja radnika izmenilo u savremenom dobu? Novi fenomen je nastajanje „geografskog unionizma“, prema kome radnici napustaju praksu organizovanja po zanatskoj pripadnosti ili nekom drugom obeležju i veći značaj daju prostornom organizovanju, što je uzrokovano velikim prilivom radnika u industrijske centre. U tom smislu, interesi radnika oblikovani su specifičnom ekonomskom i geografskom situacijom. Transnacionalizaciju organizovanja pomogla je olakšana komunikacija radnika širom planete proistekla iz razvoja tehnologije, što čini transnacionalne organizacije radnika bitnim činocem usmeravanja političke i ekonomske transformacije.

Knjiga *Geografija globalizacije* na sistematičan način proučava ono što danas nazivamo „globalizacijom“ i istorijski razvitak uticaja glavnih aktera ovog procesa. Da li se globalizacija događa ili ne ostaje do kraja nepoznato, ali je sasvim sigurno da se ono što smatramo nepovratnim procesom globalizovanja sveta odvija u različitim prostorima različitim intenzitetom. Iz toga sasvim jasno proizlazi zaključak da nije moguće

odrediti tačan trenutak prelaska u postglobalnu eru jer je „takva epohalna kategorizacija način disciplinovanja prošlosti zarad savremenih namera“.⁵ Sa druge strane, možemo pouzdano tvrditi da percepcija globalizacije zavisi od položaja posmatrača i interesa aktera u globalnoj areni. Da li su te namere početkom 21. veka u najboljem interesu čovečanstva ostaje otvoreno pitanje za buduće autorovo istraživanje •

⁵ Ibidem, p. 230.